

Sveučilište u Zagrebu
Prirodoslovno-matematički fakultet
Geografski odsjek

Matej Rajić

Prostorna struktura turizma u Gradu Umagu

Prvostupnički rad

Mentor: prof. dr. sc. Zoran Curić

Ocjena: _____

Potpis: _____

Zagreb, 2018.

Sveučilište u Zagrebu
Prirodoslovno-matematički fakultet
Geografski odsjek

Prvostupnički rad

Prostorna struktura turizma u Gradu Umagu

Matej Rajić

Izvadak: Ovaj rad prikazuje način na koji se turizam razvio u Gradu Umagu te kakva je njegova prostorna struktura danas. Kao dio najrazvijenije turističke regije u Republici Hrvatskoj, Grad Umag se postavio kao jedan od pionira hrvatskoga turizma. Cilj ovoga rada je detaljnom analizom ukazati na zastupljenost pojedinih vrsta turizma u Gradu Umagu i njihovu važnost u turističkoj ponudi Grada. Na temelju statističkih pokazatelja objašnjavaju se trendovi razvoja po pojedinim fazama u razdoblju od 1966. do 2018. godine te faktori koji su na njega utjecali. Rad ukazuje na problem ograničenosti turističke sezone u Gradu Umagu na ljetne mjesec u godini. Potencijal Grada Umaga leži u sportskom i nautičkom turizmu kao rješenju problema sezonalnosti, no potrebne mjere iziskuju veća infrastrukturna ulaganja.

30 stranica, 5 grafičkih priloga, 5 tablica, 36 bibliografskih referenci; izvornik na hrvatskom jeziku

Ključne riječi: turizam, Grad Umag, sezonalnost, sportski turizam, nautički turizam

Voditelj: prof. dr. sc. Zoran Curić

Tema prihvaćena: 14. 6. 2018.

Datum obrane: 21. 9. 2018.

Rad je pohranjen u Središnjoj geografskoj knjižnici Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Marulićev trg 19, Zagreb, Hrvatska.

BASIC DOCUMENTATION CARD

University of Zagreb
Faculty of Science
Department of Geography

Undergraduate Thesis

Spatial Structure of Tourism in The City of Umag

Matej Rajić

Abstract: This paper analyzes how tourism has developed in the City of Umag and what its spatial structure is like today. As a part of the most developed tourism region in the Republic of Croatia, Umag has become one of the pioneers of Croatian tourism. The aim of this paper is to provide a detailed analysis in order to point out the presence of certain types of tourism in the City of Umag and their importance in the city's tourist offer. The paper presents development trends for each phase in the period from 1996 to 2018, using statistical indicators, and the factors that influenced it. The paper draws attention to the problem of restriction of the tourist season in the City of Umag to the summer months of the year. The potential of the City of Umag lies in sports and nautical tourism as a solution to the problem of seasonality, but the necessary measures require more investment into infrastructure.

30 pages, 5 figures, 5 tables, 36 references; original in Croatian

Keywords: tourism, the City of Umag, seasonality, sports tourism, nautical tourism

Supervisor: Zoran Curić, PhD, Full Professor

Undergraduate Thesis title accepted: 14/06/2018

Undergraduate Thesis defense: 21/09/2018

Thesis deposited in Central Geographic Library, Faculty of Science, University of Zagreb, Marulićev trg 19, Zagreb, Croatia

SADRŽAJ:

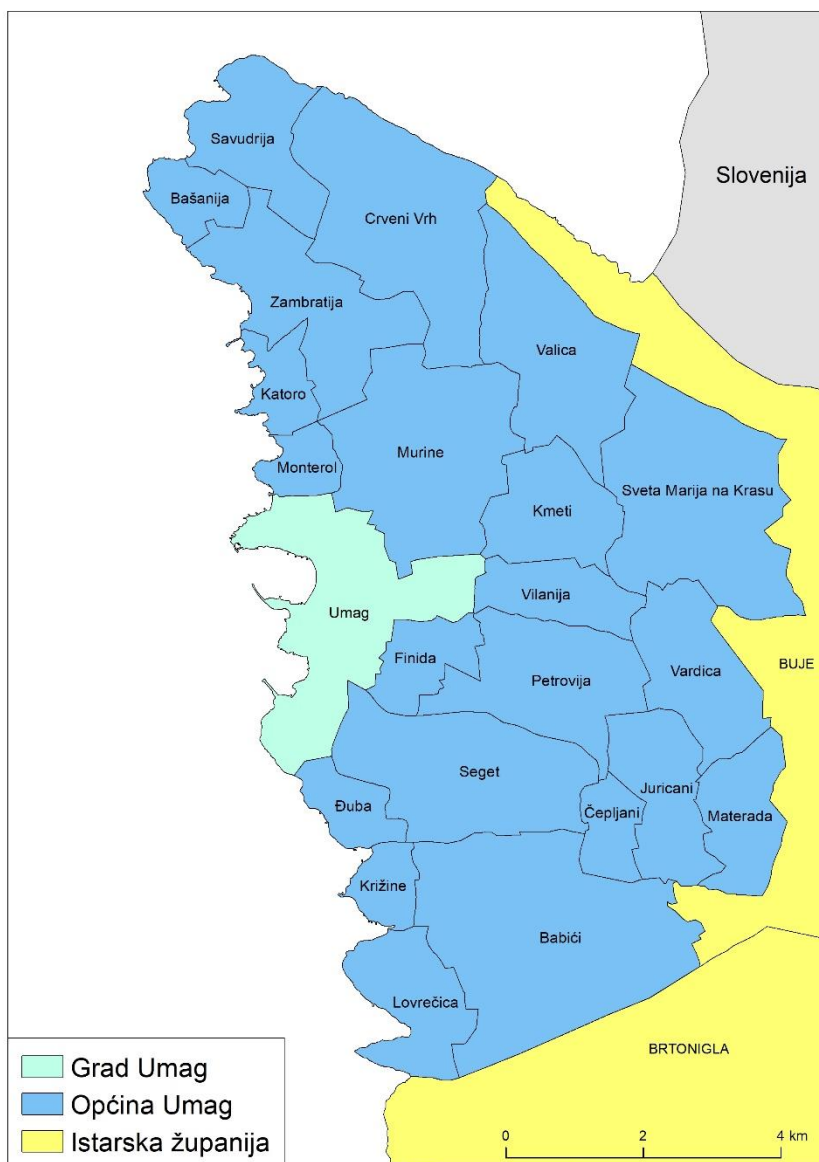
1. UVOD.....	1
2. METODOLOGIJA.....	2
3. FAKTORI RAZVOJA TURIZMA.....	3
3.1. PRIRODNI ATRAKTIVNI FAKTORI.....	3
3.2. DRUŠTVENI ATRAKTIVNI FAKTORI.....	5
3.3. OSTALI FAKTORI.....	6
3.3.1. PROMET.....	6
3.3.2. SIGURNOST.....	7
4. TURISTIČKI RAZVOJ U DOSADAŠNJEM RAZDOBLJU.....	7
5. AKTUALNI TURISTIČKI RAZVOJ.....	10
5.1. VRSTE TURIZMA.....	15
5.1.1. KUPALIŠNI TURIZAM.....	15
5.1.2. KULTURNI TURIZAM.....	16
5.1.3. NAUTIČKI TURIZAM.....	18
5.1.4. SPORTSKI TURIZAM.....	19
5.1.4.1. TENIS.....	21
5.1.4.2. CIKLOTURIZAM.....	22
5.1.4.3. OSTALI SPORTOVI.....	23
6. PRIJEDLOG BUDUĆEGA TURISTIČKOGA RAZVOJA.....	24
6.1. RAZLIČITE VRSTE TURIZMA KAO RJEŠENJE SEZONALNOSTI.....	25
7. ZAKLJUČAK.....	27
LITERATURA I IZVORI.....	28

1. UVOD

Turizam danas predstavlja jednu od dominantnih gospodarskih djelatnosti u svijetu. Brz razvoj i globalni karakter osigurali su mu zastupljenost u gotovo svim zemljama svijeta. Kao takav je postao predmetom istraživanja mnogih struka, pa tako i geografije. U okviru geografije, turizam proučava geografija turizma koja naglasak stavlja na njegovu prostornu komponentu (ur. Curić, 2013). U ovome radu proučava se zastupljenost turizma na području Grada Umaga, odnosno njegova prostorna struktura.

Grad Umag se smjestio na poluotoku Istri, unutar istoimene općine Umag koja uključuje 23 naselja (Sl. 1.) (DZS, 2018). Njegov položaj, samo 10 km od granice sa Slovenijom i blizina Italije te drugih emitivnih zemalja osigurao mu je status popularne turističke destinacije za strane goste. Posebnost Umaga leži u činjenici da svoju turističku ponudu obogaćuje u simbiozi s drugim djelatnostima, a posebice se u tome pogledu ističe poljoprivreda čime se stvara stabilan gospodarski razvoj. Najveći adut Umaga za turiste je njegova 45 km duga obala i ugodna mediteranska klima, koji su ujedno bili glavni preduvjeti za razvoj turizma na umaškom području. Kao dio vodeće turističke regije u Hrvatskoj, Umag ima dugu i zavidnu tradiciju razvoja turizma, a danas slovi kao jedan od vodećih turističkih gradova u Hrvatskoj (Grad Umag, n.d.).

Kao i većinu hrvatskih turističkih odredišta, Umag muči problem sezonalnosti. O problemu sezonalnosti i načinima na koji se taj problem nastoji ukloniti poseban naglasak je stavljen u pojedinim poglavljima. Cilj ovoga rada je prikazati faktore koji su uvjetovali razvoj turizma u Umagu kroz povijest, prostornu strukturu turizma u Gradu danas, te predložiti smjernice za budući razvoj. Osim analize, u radu je velika pažnja pridodana i prijedlogu budućega razvoja turizma u Gradu Umagu, koji osim utvrđenih činjenica uključuje i stavove autora.

Sl. 1. Prostorni obuhvat Grada Umaga i Općine Umag

Izvor: DGU (2013); DZS (2018)

2. METODOLOGIJA

Razlog odabira područja Grada Umaga kao prostora istraživanja je dugogodišnji boravak autora na navedenom području te ključna uloga turizma kao njegove glavne gospodarske djelatnosti. U analizi su uključeni različiti statistički pokazatelji poput ukupnog prometa turista u primorskim mjestima za razdoblje od 1966. do 1995. godine, te za razdoblje od 1998. do 2018. godine. Navedeni podatci su prikupljeni od strane Republičkog zavoda za statistiku nekadašnje SR Hrvatske i od strane Državnog zavoda za statistiku Republike Hrvatske. Prikupljeni podatci se odnose na turističke dolaske i noćenja, broj postelja, noćenja prema vrsti objekta i udio

stranih turista po pojedinim zemljama, odnosno na pokazatelje turističke ponude i potražnje. Navedeni podatci omogućuju izračun prosječnog boravka, iskorištenosti smještajnih kapaciteta i stope promjene noćenja, čime se ostvaruje kvantitativni pristup u analizi. Kako bi analiza bila još kvalitetnija, pojedini pokazatelji su predloženi vizualno na kartama pomoću GIS tehnologije, čime je prikazana prostorna komponenta pojave. Istraživanje je bazirano na stručnoj i znanstvenoj literaturi, podacima Državnog zavoda za statistiku te drugim izvorima.

3. FAKTORI RAZVOJA TURIZMA

Razlikuju se brojne vrste faktora koji utječu na turizam, a glavne tri skupine su: prirodni atraktivni faktori, društveni atraktivni faktori i ostali faktori koji se odnose na promet te sigurnost. Detaljnijom analizom osnovnih skupina atraktivnih faktora dobiven je bolji uvid o uvjetima u kojima se turizam razvija općenito, ali i bolji uvid u razvoj turizma na području Grada Umaga.

3.1. PRIRODNI ATRAKTIVNI FAKTORI

Povoljan geografski položaj Istre omogućio joj je priljev turista, a time i kapitala iz obližnjih razvijenijih zemalja. Istarski poluotok Hrvatska dijeli s Italijom i Slovenijom. Dok sa Slovenijom granica postoji i na kopnu i na moru, ona s Italijom je samo morska. Na istoku i na jugu povezana je s Primorsko-goranskom županijom, a time i ostatkom Hrvatske te Srednje Europe čime predstavlja poveznicu Mediterana i Srednje Europe (Turistička zajednica Istarske županije, 2015).

Geomorfološka obilježja Grada Umaga potrebno je razmotriti u kontekstu cijele Istre. Istarski ravnjak se proteže od Piranskog zaljeva do Plomina, a odlikuje ga nisko i zaravnjeno područje. Na tome vapnenačkom području dominantan tip tla je crvenica. Crvenica predstavlja tip tla po kojemu je prepoznatljivo područje Umaga, te veoma važan faktor u razvoju poljoprivrede koja se sve više razvija u skladu s turističkim potrebama. Posebno važne za turizam, kako u Umagu, pa tako i u cijeloj Istri su njezine obale uz Jadransko more. Naime, prije 2 500 godina Istra je zajedno s Cresom, Lošinjem i ostalim otocima sjevernoga Jadrana činila jedinstveno kopno. Obalni dijelovi Istre formirali su se pozitivnim gibanjem morske razine za vrijeme posljednjeg ledenoga doba, a te iste promjene traju i danas samo slabijim intenzitetom. Unatoč tome, istarska obala na svim dijelovima nije ista. Zapadna je obala nešto mlađa te je do prije 10 000

godina bila sastavni dio naplavne ravnice sjevernoga Jadrana, dok je za južnu obalu, te neke dijelove zapadne obale tipičan potopljeni krški reljef (Grad Umag, 2015). Sve to je utjecalo na formiranje specifičnoga podmorskog krajolika privlačnoga za sve one koji ga ronjenjem žele upoznati izbliza. Ovakav tip obale je i pogodovao razvoju kupališnoga turizma koji zahtjeva lako pristupačne obale i niže dubine mora.

Područje Grada Umaga karakterizira tipična sredozemna (mediteranska) klima. Glavna obilježja sredozemne klime su topla i suha ljeta te blage i vlažne zime. Prosječna temperatura tijekom najtoplijeg mjeseca, srpnja, je 23,9°C, dok prosječna temperatura tijekom najhladnijeg mjeseca u godini, siječnja, iznosi 5,2°C. Umag, kao i većina mediteranskih gradova, ima velik broj sunčanih sati, točnije 2 400. S obzirom na to da su ljeta suha, većina padalina padne u zimskim i jesenskim mjesecima, a prosječna godišnja količina iznosi oko 900 mm. Ovakve klimatske prilike pogoduju razvoju kupališnoga i rekreacijskoga turizma, koji zahtijevaju stabilnije vremenske prilike i ugodnije temperature. Osim temperature i padalina, na formiranje klimatskih značajki nekoga područja značajnu ulogu ima i vjetar. Najučestaliji vjetrovi su iz smjera sjeveroistoka i istoka, dok su godišnje slabije izraženi vjetrovi iz smjera zapada i juga. Valja napomenuti kako na ovome području olujni vjetrovi jačine 8 Bf nisu uobičajena pojava, dok je mogućnost pojave jakog vjetra od 6-7 Bf je izrazito mala (Grad Umag, 2015). Izostanak olujnih i jakih vjetrova pogoduje razvoju nautičkoga turizma koji predstavlja neizostavnu kariku u turističkoj ponudi Grada Umaga. Povoljne klimatske prilike Umaga veoma su važne za njegov turistički razvoj jer navedene vrste turizma ne toleriraju vremenske nestabilnosti koje bi utjecale na mogućnost kupanja ili plovidbe, pa tako klima predstavlja jedan od glavnih faktora razvoja turizma u Gradu Umagu.

Jedan od bitnih pokazatelja kvalitete turističke ponude u Umagu je kvaliteta vode. Ocjena kakvoće mora objedinjava potencijalni rizik od onečišćenja i stvarno stanje kakvoće mora. Na temelju provedene analize iz 2015. godine na četiri različite lokacije (TN Stella Maris-Restoran, TN Punta-Villa Rita, TN Punta-Hotel Umag, TN Punta-Hotel Sipar) rezultati su pokazali kako je kvaliteta mora u Gradu Umagu na godišnjoj razini bila izvrsna (Grad Umag, 2015). Osim što je dokazano kako je voda kvalitetna i sigurna, ona je dokaz i nenarušene prirodne ravnoteže te bogatstva biljnim i životinjskim organizmima.

Budući da većina turista voli prirodno okruženje koje ima opuštajući ugođaj, potrebno je istaknuti da se u Gradu Umagu nalaze i tri područja sa statusom park-šuma, a to su Ungerija, Volparija i Korenika (Grad Umag, 2013).

3.2. DRUŠTVENI ATRAKTIVNI FAKTORI

Istarska županija se na današnjem turističkom tržištu plasira kao jedinstvena regija kulture pod nazivom „Regione Istriana“ sa željom da postane prepoznatljivo europsko kulturno središte. Umag kao sastavni dio Istarske županije je ujedno dio te kulturne regije. Objedinjavanje Istre kao jedinstvene kulturne regije temelji se na 4 čimbenika:

1. Materijalna i nematerijalna kulturna baština
2. Ljudski resursi
3. Manifestacije
4. Korist koje ti resursi donose

Istra predstavlja relativno malen prostor u svjetskim razmjerima, no odlikuje se bogatom materijalnom i nematerijalnom baštinom koja je izrazito brojna i raznolika te je kao takva prepoznata i na svjetskoj pozornici (Istarska županija, 2010). No, kako bi se pokazala dinamičnost i duh ljudi nekoga mjesta, ključne u turističkoj ponudi su manifestacije kulturnog i sličnoga karaktera kojih Istri ne manjka.

Kako je dobiven bolji uvid u kulturni razvitak Istre, potrebno se detaljnije orijentirati na područje istraživanja ovoga rada, a to je Grad Umag. Za plansko očuvanje i razvoj kulture u Umagu temelj predstavlja Kulturna strategija Grada Umaga. U tome pogledu, tri su ključne institucije koje su zadužene za organizaciju kulturnih aktivnosti u gradu. To su Pučko otvoreno učilište „Ante Babić“ Umag, Muzej Grada Umaga i Gradska knjižnica Umag (Grad Umag, 2015). Sve tri institucije imaju za cilj promociju materijalne i nematerijalne kulturne baštine koja je predstavlja temelje kulturnoga razvoja grada.

Iako je današnji izgled grada uvelike poprimio moderniji oblik, određeni tragovi ukazuju na njegovu dinamičnu prošlost čime privlači velik broj turista. Unutar gradskih bedema formirali su se stambeni blokovi s višećeljskim zgradama koje su međusobno podijeljene uskim ulicama. Ovaj oblik srednjovjekovne gradnje ostao je glavno obilježje povijesne jezgre grada sve do danas. Osim srednjovjekovnih korijena u Umagu se kriju tragovi gotičke i renesansne arhitekture, renesansne kule u kojoj se smjestio muzej te nekoliko galerija. Turistima svakako najatraktivnija je stara gradska jezgra, u kojoj se može naći glavni gradski trg na kojemu se nalazi umaška župna crkva posvećena Uznesenju Blažene Djevice Marije i Sv. Pelegrinu. Prostor gradskog trga je kao u većini gradova bio središte javnoga gradskoga života, a kao takav

ostao je i danas zahvaljujući razvoju turističke djelatnosti. Glavni gradski trg predstavlja nezaobilaznu stanicu u turističkim turama i lokaciju na kojoj se održavaju brojne kulturne manifestacije koje privlače sve veći broj posjetitelja. U neposrednoj blizini trga nalazi se još jedna crkva, a to je crkva Sv. Roka čija je gradnja obilježila početak novovjekovnog razdoblja. S obzirom da su danas ostali samo ostaci, manje je poznato kako je Umag, to jest njegova stara jezgra, bio okružen gradskim zidinama. Ulaz u grad je bio opremljen pomičnim mostom i trokatnom kulom čije ostatke se može vidjeti danas (Grad Umag, 2012).

Ključan u turističkoj ponudi svakoga grada, pa tako i Umaga je njegov Gradski muzej. Njegova bogata ponuda odlikuje se arheološkim predmetima iz rimskoga razdoblja, zbirkom kamenih spomenika, likovnim zbirkami i zbirkom razglednica te fotografija (Grad Umag, 2012).

Unatoč brojnim kulturnim znamenitostima, često u turističkoj ponudi to ne predstavlja dovoljno. Zbog toga, ali i očuvanja tradicionalnih običaja, u Umagu se često održavaju različite manifestacije i događanja. Kako bi poboljšao svoju ponudu u tome pogledu, Umag je zajedno s Novigradom, Brtoniglom i Bujama dio turističkog klastera Umag-Novigrad-Brtonigla-Buje. Na taj način Umag svoju turističku ponudu obogaćuje raznim manifestacijama, poput: UmaGOblues, Međunarodni festival komornog teatra „Zlatni lav“, Istra bike days, Sepomaia Viva, Croatia Open Umag, Umago classica, Fešta rajčica i dr. (Grad Umag, 2015).

3.3. OSTALI FAKTORI

3.3.1. PROMET

Zbog blizine emitivnih zemalja Srednje Europe, alpskog područja i Italije, Umag karakterizira izrazito povoljan geoprometni položaj. U prilog Umagu ide i blizina graničnoga prijelaza Dragonja-Kaštel. Ukoliko se gleda s pogleda hrvatskog teritorija, Umag karakterizira relativna udaljenost od većih razvijenih gradskih središta. Umagu najbliži veći gradovi su Pula i Rijeka. Razlog tome je njegov smještaj na krajnjem zapadu Republike Hrvatske i krajnjem sjeverozapadu istarskog poluotoka. U Gradu Umagu se prvenstveno razvio cestovni promet, a kvaliteta cestovnih prometnica se posljednjih godina značajno poboljšala zahvaljujući prihodima od turizma. Iako je pomorski grad, ova vrsta prometa ne igra značajniju ulogu u prometnom povezivanju Umaga s drugim odredištima. Pomorski je promet uglavnom orijentiran na individualna plovila i izvanredne linije koje se organiziraju tek povremeno.

Zračnu luku Grad Umag ne posjeduje, pa tako ni zračni promet ne igra značajniju ulogu u turističkome prometu. Najbliža zračna luka na području Republike Hrvatske se nalazi u Puli, udaljena 90 km, te u Rijeci, udaljena 130 km. Valja napomenuti kako se i u Vrsaru nalazi zračna luka koja je od Umaga udaljena 60 km, no ona je prvenstveno opremljena za prihvatanje manjih zrakoplova civilnoga zrakoplovstva. Također, Umagu najbliža zračna luka se ne nalazi na teritoriju Republike Hrvatske, već na teritoriju Republike Slovenije. To je međunarodna zračna luka za male zrakoplove Portorož, udaljena svega 20 km. Budući da se nalazi na rubu teritorija, Grad Umag nije povezan željezničkim prometnim pravcima s drugim gradovima jer ne postoji potrebna infrastruktura (Boroša, 2017).

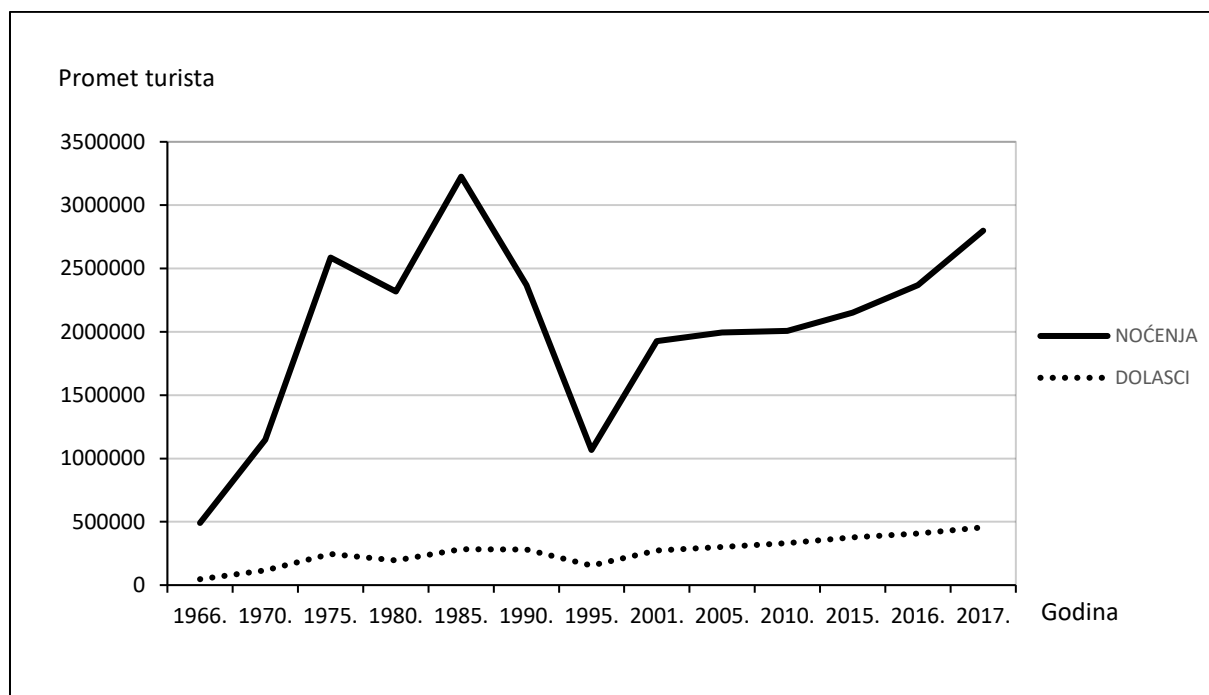
3.3.2. SIGURNOST

Svaki turist koji dolazi na neku destinaciju očekuje da mu domaćin može jamčiti sigurnost kako bi odmor provodio u miru. U svijetu gdje su teroristički napadi i različite nestabilnosti učestala pojava, jamac sigurnosti za turiste znači puno. Grad Umag, kao i cijela Hrvatska, može se pohvaliti mirnim okruženjem i stabilnosti unutar svoga teritorija, što kod većine turista predstavlja ključni faktor za odabir turističke destinacije koju će posjetiti.

4. TURISTIČKI RAZVOJ U DOSADAŠNJEM RAZDOBLJU

Grad Umag je još od antičkoga razdoblja bio popularna destinacija za odmaranje vladara. Turizam se u pravome smislu na području Grada Umaga razvija tek od druge polovice 19. stoljeća. Od tada turistički razvoj Umaga bilježi svoju uzlaznu putanju uz povremene prekide kao posljedice ratnih zbivanja. Dokaz tome su i prva uređena kupališta te prvi hotelski smještajni kapaciteti koji Umag stavljaju na turističku kartu Europe. Između Prvog i Drugog svjetskog rata turistički razvoj na području cijele Istre pa tako i Umaga doživljava stagnaciju. Unatoč tome, u Gradu Umagu je 1925. godine utemeljeno Društvo za gradnju hotela i morskih kupališta, što je predstavljalo pozitivnu struju razvoja među naseljima Istre i Kvarnera koji su bili pod talijanskom vlašću (Vojnović, 2012). Još jedan podatak koji ide u korist Umaga u tome razdoblju jest broj smještajnih kapaciteta. Naime, Umag je 1932. godine imao u pansionima i hotelima oko 100 soba i 200 kreveta te se spominje kao turističko kupališno mjesto (Del Vecchio, 2015).

Godine nakon Drugog svjetskog rata, pa sve do 60-ih godina 20. stoljeća, predstavljale su vrijeme u kojemu dolazi do obnove turističkih kretanja i do daljnjeg uključivanja turizma u životni ciklus grada. Snažniji turistički razvoj se javlja u razdoblju od 1965. do 1981. godine. Razvoj turističke djelatnosti u navedenome razdoblju se javlja kao posljedica političke i ekonomske liberalizacije te prepoznavanja turizma kao važne gospodarske grane u Jugoslaviji što je pokrenulo brojne infrastrukturne projekte namijenjene turizmu (Vojnović, 2012).

Sl. 2. Turistički dolasci i noćenja u Umagu za razdoblje od 1996. do 2017. godine

Izvor: RZS (1967; 1971; 1976; 1981; 1987; 1991; 1996); DZS (2001; 2005; 2010; 2015; 2017; 2018)

Nakon 1980. godine Umag ulazi u etapu turističke ekspanzije i nagloga rasta turističkih noćenja i dolazaka (Sl. 2.). Rekordan broj turističkih noćenja i dolazaka se odnosi na 1986. godinu, kada je ostvareno 2 941 575 noćenja. Samo kako bi se dočaralo o kolikoj brojki je riječ, 2017. godine Umag je zabilježio 2 343 171 noćenja (DZS, 2018). Razvoj se temeljio na ljetnom, odmorišnom turizmu koji je kombiniranjem prirodnih atraktivnosti obale i kulturnog života privlačio velik broj turista. Ovo razdoblje karakterizira intenzivna izgradnja smještajnih kapaciteta i zamjetljiv porast turističkih dolazaka i noćenja, što je karakteristično za masovni turizam. Osim stranih gostiju u ovome razdoblju veliku ulogu za povećanje broja noćenja i dolazaka imali su domaći gosti. Pod domaćim gostima se misli i na stanovništvo iz ostalih dijelova Jugoslavije, budući da je tada činila jedinstvenu cjelinu. Umag je bio popularna lokacija radničkih i dječjih

odmarališta, koja su najvećim dijelom bila u vlasništvu slovenskih poduzeća. Tako je po broju noćenja 1989. godine Umag, uz Poreč, Rovinj, Pulu i Dubrovnik, bio vodeća destinacija u Hrvatskoj (Vojnović, 2012).

U razdoblju nakon 1990. godine dolazi do nagloga pada broja noćenja i dolazaka turista (Sl. 2.). Glavni razlog tomu su ratna zbivanja koja su zadesila dijelove Hrvatskoga teritorija u razdoblju od 1990. do 1995. godine. Hrvatska je time izgubila jedan od glavnih faktora razvoja turizma, a to je sigurnost. Premda ratna zbivanja nisu zadesila Umag, on je također osjetio posljedice tih događaja. S krajem nestabilnosti i ratnih zbivanja, počinje i obnova turističkog razvoja. Premda se stanje u turizmu od tada uvelike popravilo, pojedina mjesta i dalje nisu dosegla vrhunac iz 80-ih. Iako je Umag prepoznatljiva i jedna od uspješnijih turističkih destinacija u Republici Hrvatskoj, broj noćenja je u Umagu za razdoblje od 1981. do 1990. godine bio 60% veći u odnosu na razdoblje od 2000. do 2010. godine, što ukazuje da je rat ostavio trajne posljedice za čiju sanaciju je potrebno duže razdoblje (Vojnović, 2012).

Pokazatelji turističke ponude i potražnje u Umagu poput turističkih noćenja i dolazaka omogućuju dublju analizu i izračun prosječnog boravka turista u Gradu Umagu. Broj dolazaka i noćenja se konstantno povećavao do 1990. godine, nakon čega je uslijedio pad zbog već spomenutih ratnih zbivanja, te ponovni oporavak u razdoblju nakon 1995. godine do danas. Primjerice, broj noćenja je od 1966. do 1985. godine porastao s 444 092 na čak 2 941 575 noćenja, a broj dolazaka se povećao u istom razdoblju s 46 755 na 283 415, što ponovno ukazuje na ekspanziju turizma u tih 20 godina. Prosječni boravak turista 1966. godine iznosio je 9,4, dok je 1985. godine iznosio 10,4, što predstavlja znatan porast u istome razdoblju. U razdoblju od 1990. do 2017. godine prosječni se boravak turista smanjivao uz određena odstupanja. Kao razlog tome može se navesti povećanje cijena smještajnih kapaciteta te rast cijena kod ugostitelja, što je posljedica želje za maksimizacijom profita u uvjetima rastuće turističke potražnje (Tab. 1.).

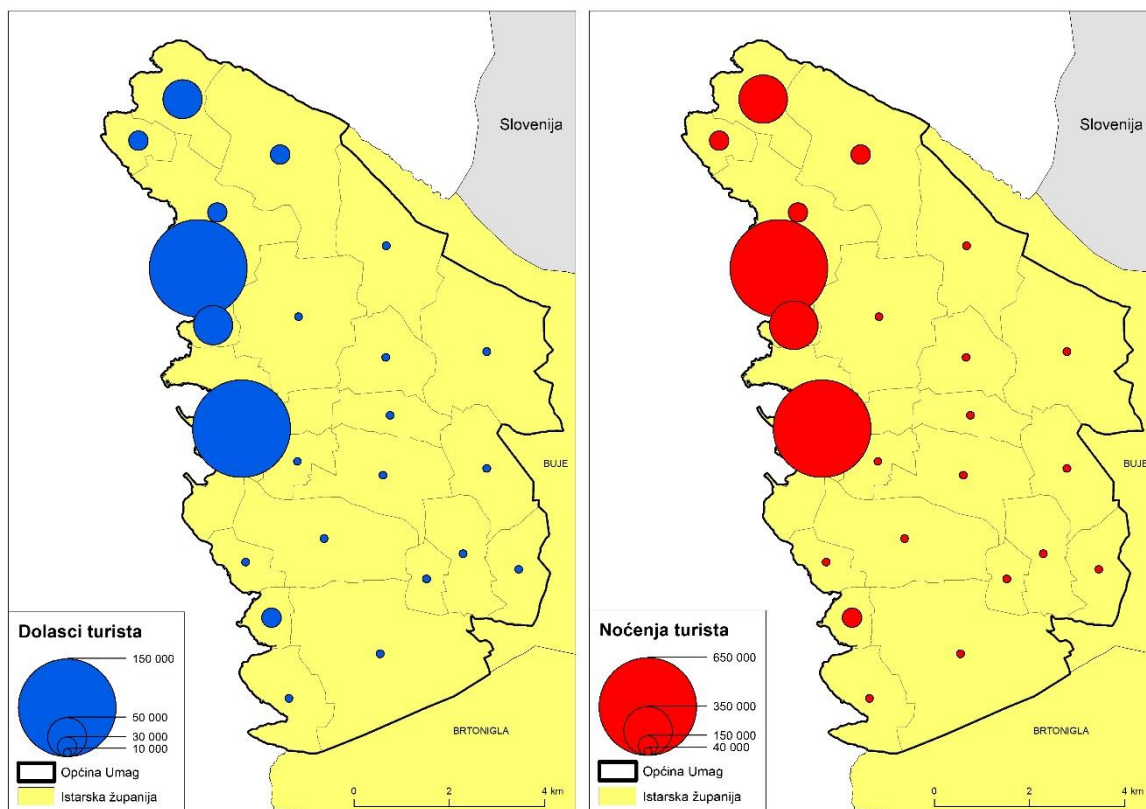
Tab.1. Pokazatelji turističke potražnje u Umagu za razdoblje 1966.-2017.

GODINA	DOLASCI	NOĆENJA	PROSJEČNI BORAVAK
1966.	46755	444092	9,4
1970.	117299	1030962	8,7
1975.	244595	2341462	9,5
1980.	194532	2122624	10,9
1985.	283419	2941575	10,4
1990.	282269	2086276	7,4
1995.	153462	913745	5,9
2001.	272915	1653389	6,1
2005.	300388	1694157	5,6
2010.	330707	1677696	5,1
2015.	376520	1774322	4,7
2016.	408213	1960834	4,8
2017.	456308	2343171	5,1

Izvor: RZS (1967; 1971; 1976; 1981; 1987; 1991; 1996); DZS (2001; 2005; 2010; 2015; 2017; 2018)

5. AKTUALNI TURISTIČKI RAZVOJ

Zahvaljujući bogatoj povijesti koja je ostavila svoj trag u staroj jezgri Grada Umaga, te posebice položaja na obali Jadranskog mora, Umag se s vremenom razvio u popularnu turističku destinaciju. Brojke u statistikama koje se odnose na posljednjih nekoliko godina ukazuju na činjenicu da se turizam u Gradu Umagu neprestano razvija. Na području Umaga najveći udjel turističkih noćenja i dolazaka se odnosi na uže područje Grada Umaga i naselje Katoro, dok se slabiji rezultati odnose na naselja u unutrašnjosti. Na umaškom području obala predstavlja težište turističkoga razvoja, što je prvenstveno rezultat ranijeg razvoja kupališnog turizma, a kao izuzetak od pravila izdvajaju se naselja Đuba i Lovrečica (Sl. 3.; Sl. 4.).

Sl.3. Dolasci turista u Umagu 2017. godine

Izvor: DGU (2013); DZS (2018)

S.4.Noćenja turista u Umagu 2017. godine

Izvor: DGU (2013); DZS (2018)

Broj luksuznih i obiteljskih hotela, kampova te apartmana, sve je veći, a postupno se poboljšava gradska infrastruktura pod neposrednim utjecajem turizma budući da određena ulaganja idu i u obnovu prometnica, zgrada, šetnica, plaža i drugih objekata. Najveći uspjeh posljednjih godina zabilježili su hoteli i kampovi u kojima gotovo neprestano raste broj noćenja, pa je tako kapacitet hotela 2010. godine iznosio 9 746 postelja, a 2015. godine 10 171 postelja. Također u 2016. i 2017. godini broj smještajnih kapaciteta doživljava pad u svim kategorijama, osim kampovima (Tab. 2.). Razlog tomu može se pripisati novome načinu evidentiranja broja smještajnih kapaciteta, odnosno uvođenju nove kategorije pod nazivom „odmarališta i slični objekti za kraći odmor“ koja se općenito odnosi na sobe za iznajmljivanje, apartmane, studio-apartmane, kuće za odmor, hostele, lječilišta, prenoćišta, odmarališta za djecu, gostionice s pružanjem usluge smještaja, planinarske domove, lovačke domove te učeničke domove ili studentske domove. Tako je se na navedenu kategoriju 2016. godine odnosilo 10 123 postelja, a 2017. godine 11 325 postelja, što predstavlja brojku veću od kapaciteta u hotelima (DZS, 2017; 2018).

Tab.2. Turistička noćenja prema vrsti objekta od 2010. godine do 2017. godine

GODINA	HOTELI	KAMPOVI, KAMPIRALIŠTA I KAMP- ODMORIŠTA	KUĆANSTVA	OSTALI OBJEKTI
2010.	9746	7151	5404	577
2011.	9685	7145	5591	546
2012.	9862	5249	5438	506
2013.	9986	5747	4932	1561
2014.	9757	6786	5022	1619
2015.	10171	4999	5505	2042
2016.	9658	5078	-	100
2017.	8575	8253	-	100

DZS (2010; 2011; 2012; 2013; 2014; 2015; 2017; 2018)

Utjecaj razvoja turističke djelatnosti ima snažan utjecaj na gradsku infrastrukturu. Mnogi dijelovi grada su obnovljeni zahvaljujući prihodima od turizma i brojnim ulaganjima. Grad Umag kao prepoznatljivo turističko odredište postao je magnet za investitore, kako domaće, tako i strane. Tako danas na području Umaga djeluju dvije turističko-ugostiteljske tvrtke, koje pod svojim okriljem drže 8 hotela, 5 autokampova, 4 turistička naselja i golf igralište s 18 rupa. Osim njih, značajnu ulogu u turističkoj ponudi Grada Umaga imaju i privatni iznajmljivači te dva privatna hotela s 4 zvjezdice (Grad Umag, 2015).

Važan pokazatelj turističke ponude i potražnje je broj postelja i iskorištenost smještajnih kapaciteta. Na temelju podataka o broju turističkih noćenja te broja postelja dobiva se pokazatelj iskorištenosti smještajnih kapaciteta. Broj turističkih noćenja u razdoblju od 2001. do 2017. godine se znatno povećao, pa tako je 2001. godine on iznosio 1 653 389 noćenja, a 2017. godine 2 343 171 noćenja, što iznosi povećanje za 689 782. Navedeni podatak se može predočiti i stopom promjene, koja ukazuje da se broj noćenja od 2001. do 2017. godine povećao za 41,7%. Također, nakon 2008. godine broj turističkih noćenja naglo smanjio, pa je tako stopa promjene u odnosu na baznu 2001. godinu, iznosila 6,6% 2008. godine, a 2010. godine tek 1,5%. To je rezultat globalne financijske krize koja je utjecala na smanjenje turističkog prometa, ne samo u Umagu i Hrvatskoj, već i u cijelome svijetu. Iako čine manju brojku, jednako važan turistički pokazatelj su turistički dolasci. Paralelno s povećanjem broja turističkih noćenja, povećavao se i broj turističkih dolazaka u navedenome razdoblju. Tako je, primjerice, 2001. godine broj turističkih dolazaka iznosio 272 915, dok je 2017. godine iznosio 456 308, što je povećanje od 183 393. Za razliku od turističkih noćenja, statistički podaci pokazuju da globalna

financijska kriza 2008. godine nije značajnije utjecala na turističke dolaske. Tako se broj turističkih dolazaka u tome periodu neometano povećavao.

Bitan turistički pokazatelj koji ukazuje na razvijenost nekoga mjesta i njegovu usmjerenost turizmu je broj postelja. Njihov broj uglavnom ostao isti, uz blago povećanje u navedenome razdoblju. Te na kraju, potrebno je naglasiti kako smanjenje iskorištenosti smještajnih kapaciteta vidljivo nakon 2006. godine se može povezati s povećanjem kapaciteta pojedinih smještaja. Naime u navedenome razdoblju, iskorištenost smještajnih kapaciteta varira, uz blago smanjenje nakon 2006. godine, no u kasnijim godinama dolazi do ponovnog rasta (Tab.3.).

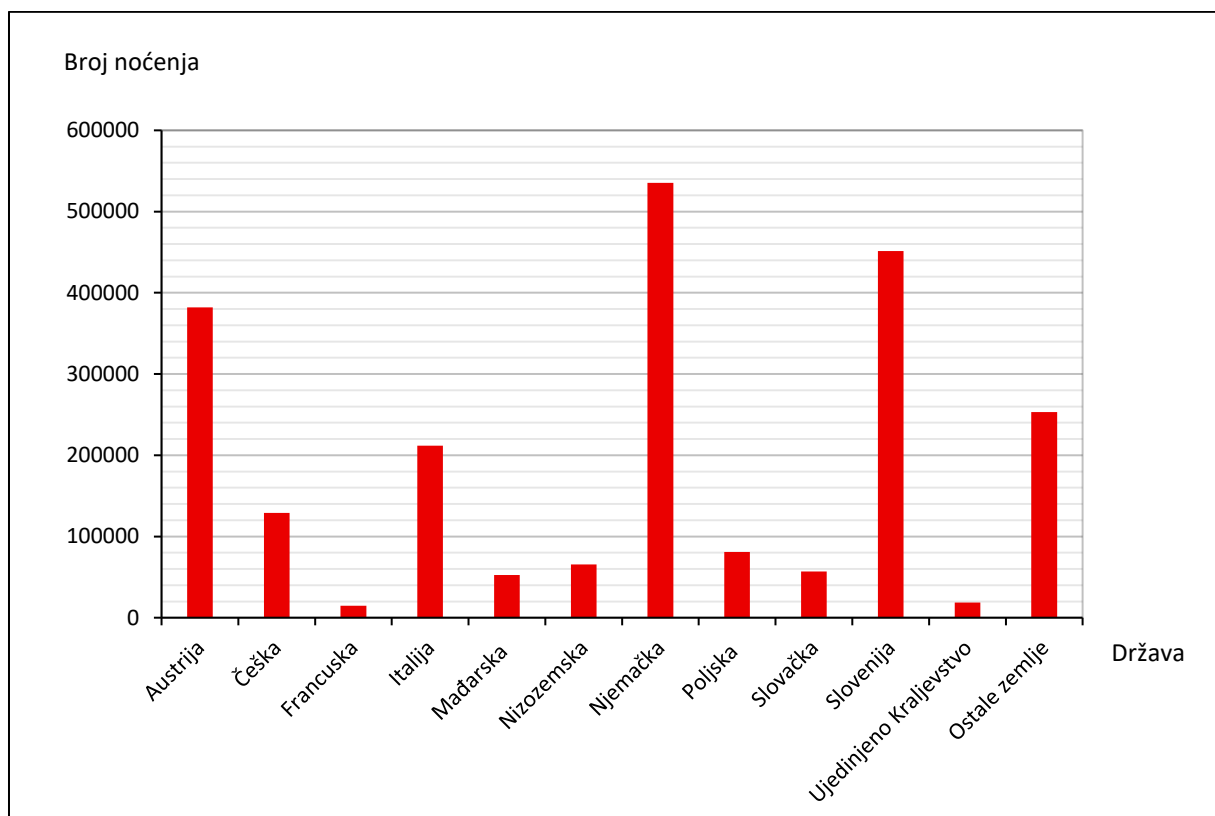
Tab.3. Pokazatelji turističke potražnje i ponude u Umagu za razdoblje 2001.-2017. godine

GODINA	DOLASCI	NOĆENJA	POSTELJE	ISKORIŠTENOST SMJEŠTAJNIH KAPACITETA (u danima)	Stopa promjene (%)
2001.	272915	1653389	22573	73,2	-
2002.	281405	1672090	24581	68,0	1,1
2003.	298996	1696776	24041	70,6	2,6
2004.	326957	1796429	24727	72,7	8,7
2005.	300388	1694157	24226	69,9	2,5
2006.	316451	1740978	31899	54,6	5,3
2007.	318924	1746894	31909	54,7	5,7
2008.	326509	1762414	31712	55,6	6,6
2009.	329272	1733287	32350	53,6	4,8
2010.	330707	1677696	22878	73,3	1,5
2011.	348942	1752310	22967	76,3	6,0
2012.	340439	1725976	21055	82,0	4,4
2013.	328726	1643470	22226	73,9	-0,6
2014.	321633	1578199	23184	68,1	-4,5
2015.	376520	1774322	22717	78,1	7,3
2016.	408213	1960834	24959	78,6	18,6
2017.	456308	2343171	28253	82,9	41,7

Izvor: DZS (2001; 2001; 2003; 2004; 2005; 2006; 2007; 2008; 2009; 2010; 2011; 2012; 2013; 2014; 2015; 2017; 2018)

Grad Umag se može pohvaliti izrazito povoljnim geoprometnim položajem. Na krajnjem sjeverozapadu Istre, u blizini graničnog prijelaza Dragonja-Kaštel ima idealne predispozicije za razvoj turizma. Naime, blizina graničnog prijelaza Gradu Umagu omogućuje priliv turista iz razvijenijih zemalja, koje su ujedno jedne od turistički najemitivnijih zemalja u svijetu. U

vrijeme ljetnih mjeseci, stanovnici pojedinih europskih zemalja koje nemaju izlaz na more, stavljaju odlazak na godišnji odmor na Jadransko more kao prioritet. Grad Umag, kao destinacija koja objedinjuje različite vrste turizma predstavlja idealnu lokaciju za te goste. Njegova dostupnost i bogata turistička ponuda pravi su magnet za turiste veće platežne moći iz razvijenijih zemalja. Tako su od stranih gostiju koji posjećuju Umag najbrojniji Nijemci, Slovenci i Austrijanci. Također je važan podatak da brojku od 200 000 noćenja premašuju i Talijani. Iz toga se može zaključiti kako su za Umag najvažniji gosti iz susjednih zemalja, a prvenstveno se tu misli na Slovence i Talijane. No isto tako potrebno je naglasiti kako velik udio čine gosti iz germanskih zemalja, Njemačke i Austrije, koje zauzimaju prvo i treće mjesto po broju ostvarenih noćenja (Sl. 5.). Sve navedene zemlje su razvijenije od Republike Hrvatske, što ukazuje kako se Grad Umag plasirao kao popularna destinacija za strane turiste, turiste zemalja čiji stanovnici kao potrošači predstavljaju znatan izvor prihoda u gradskom proračunu.

Sl. 5. Noćenja stranih turista u Umagu za 2017. godinu

Izvor: DZS (2018)

5.1. VRSTE TURIZMA

Budući da niti jedna turistička destinacija ne može održati kontinuirani razvoj turizma uz samo jednu vrstu turizma, potrebno je neprestano obogaćivati turističku ponudu i razvijati nove vrste turizma. Grad Umag ima sve potrebne prirodne i kulturne predispozicije za razvoj turizma, no u današnje vrijeme potrebno je više. Posebno važan naglasak treba staviti na razvoj vrsta turizma koje će omogućiti rješavanje osnovnog problema turizma u Republici Hrvatskoj, sezonalnosti. Nove vrste turizma omogućuju priliv različitih gostiju i osiguravaju širu publiku. U Umagu su danas posebno razvijeni kupališni, kulturni, nautički i sportski turizam.

5.1.1. KUPALIŠNI TURIZAM

U Republici Hrvatskoj je tradicionalno ustaljeno mišljenje u društvu da se pojmovi „turizam“ i „godišnji odmor“ prvenstveno vežu za odmor na plaži te kupanje. To se prvenstveno odnosi na kupališni turizam kao jedan od pokretača turističkoga razvoja na području Hrvatske. Čak i kada nema uređene infrastrukture, prirodni faktori poput plaža, mora, te ugodne klime su dovoljni za dolazak turista u neko područje.

Kupališni turizam predstavlja inicijalnu fazu razvoja turizma u većini obalnih gradova, a Grad Umag ima idealne uvjete za njegov razvoj. Ono što je veoma važno još od inicijalne faze razvoja turizma u Gradu Umagu je klima na ovome području. Grad Umag pripada tipičnome području sredozemne ili mediteranske klime s obzirom na činjenicu da se nalazi na obali Jadranskoga mora, koje je sastavni dio Sredozemnog mora. No možda najvažniji faktor razvoja kupališnog turizma nekoga mjesta je kakvoća mora na tome području. Izvrsna kvaliteta mora ukazuje da Grad Umag raspolaže s čistim morem i nenarušenim ekosustavom, što je karakteristika koju turisti u današnje vrijeme sve više cijene.

Ovakvi rezultati stvaraju dobru reklamu za daljnji razvoj ove vrste turizma na području Grada Umaga te su razlog za razna priznanja i nagrade. Jedno od takvih je priznanje međunarodnog programa zaštite okoliša mora i priobalja, pa su tako plaže Katoro, Kanova i Laguna-Stella Maris dobitnici nagrade Plave zastave 2015. godine (Grad Umag, 2015). Simbol plave zastave na plaži turistima automatski daje pozitivan dojam o mjestu te o kvaliteti mora i uređenosti plaže na kojoj se nalazi.

5.1.2. KULTURNI TURIZAM

Kulturni turizam uglavnom se bazira na društvenim atraktivnim faktorima razvoja, no njegovo poimanje ne znači za svakoga turista jednako. Razlikuju se turisti kojima će jednostavno biti dovoljan obilazak kulturne materijalne baštine, posebice građevina, a postoje oni turisti koji teže većem cilju. U tu svrhu organiziraju se brojne manifestacije različitih karaktera kako bi svaki turist uživao u onome što mu odgovara. Za očekivati je kako će starije dobne skupine biti sklonije jednostavnijem razgledavanju uz eventualnu posjetu nekome događanju, dok će mlađe dobne skupine težiti dinamičnijem i bogatijem programu. Važno je istaknuti kako kulturni turizam u današnje vrijeme ne znači samo posjet povijesnim lokacijama ili muzejima, već može uključivati ples, fotografiranje i sl. Danas se kulturni turizam može usko povezati s aktivnim turizmom zbog sve veće želje gostiju da aktivno sudjeluju u manifestacijama, jer se u suprotnom stvara dojam monotonije (Batel, 2017).

Vodeću ulogu u razvoju kulturnog turizma i organizaciji različitih događanja u Gradu Umagu imaju tri institucije. To su Pučko otvoreno učilište „Ante Babić“ Umag, Muzej Grada Umaga i Gradska knjižnica Umag. Osim njih velik doprinos široj kulturnoj ponudi daju različite udruge koje se bave kulturnim amaterizmom i udruge raznih nacionalnih manjina. Tako su danas u turističkoj ponudi Grada Umaga uključene brojne manifestacije različita kulturna karaktera, od kojih su najpoznatije:

- Dani školjaka u sjeverozapadnoj Istri
- Dani istarskih šparoga
- UmaGOblues
- Dani otvorenih vinskih podruma
- Međunarodni festival komornog teatra „Zlatni lav“
- Sepomaia Viva
- Forum Tomizza
- Kulturno zabavno ljeto
- Umago classica
- Fešta rajčica (Grad Umag, 2015).

Kao jednu od zanimljivih kombinacija, koja je u zadnje vrijeme sve popularnija, predstavlja spoj turizma, poljoprivrede i gastronomije. Spoj tih djelatnosti doveo je do formiranja gastro-

turizma, koji se na neki način može gledati kao posebna grana unutar kulturnog turizma, budući da različiti proizvođači i ugostitelji promoviraju svoje proizvode na različitim kulturnim festivalima. Jedan od najpoznatijih festivala u Gradu Umagu se odnosi upravo na gastro-turističku ponudu, a to je Fešta rajčica. Ovaj festival se odnosi na već tradicionalnu preradu rajčice u Umagu, a za njegovu organizaciju zaslužni su Turistička zajednica Grada Umaga, Grad Umag i Podravka d.d. Kao dio programa navedenoga festivala uključena je degustacija delicija s proizvodima od rajčice, a osim gastronomske ponude festival uključuje i glazbeni program te nagradnu igru. Važno je naglasiti kako je još jedna vrijednost ovakvoga festivala njegov humanitarni karakter, to jest donacija prikupljenih sredstava u humanitarne svrhe (Bojić, 2018).

Još jedan festival sličnoga karaktera je Istria Gourmet Festival, koji se organizira paralelno sa sportskim turnirom u tenisu, ATP Croatia Open u Umagu. Istria Gourmet Festival se zapravo odnosi na niz događanja objedinjenih pod jednim imenom koji uključuju gastronomsku ponudu vina i hrane s područja sjeverozapadne Istre. Program festivala uključuje dva dijela, u prvome dijelu, pod nazivom Naša kužina, tri najbolja restorana s područja sjeverozapadne Istre predstavljaju svoju ponudu i posebne istarske specijalitete, dok u drugome dijelu, pod pokroviteljstvom Vinistrie, istarska udruga vinara predstavlja svoje proizvode i upoznaje goste s vinskom kulturom (Colours of Istria, n.d.).

Što se tiče glazbenih manifestacija, tijekom ljetnih mjeseci organiziraju se tri glavne manifestacije: UmaGOblues, Umago classica i Organum Histriae. UmaGOblues se odnosi na festival blues glazbe, koji traje četiri dana. U sklopu festivala, tijekom ta četiri dana na više lokacija u gradu nastupaju mladi blues izvođači i svjetski poznati glazbenici, te uz to uključuje i vizualni te foto program. Umago classica se odnosi na festival klasične glazbe koji se odvija tijekom lipnja, srpnja i kolovoza, a održava se u župnoj crkvi. Treći je Organum Histriae, festival međunarodnog karaktera koji uključuje koncerte, radionice te muzikološke skupove. Cilj festivala je senzibiliranje lokalne i nacionalne zajednice o Istri kao regiji s najvećim brojem primjeraka orgulja u Hrvatskoj koje se odlikuju kvalitetnom izradom te starosti iz 17.,18.,19. i 20. stoljeća. Uz glazbenu, izuzetno važna za kulturnu ponudu Grada Umaga je i scenska umjetnost. U tome pogledu ističe se međunarodni festival komornog teatra „Zlatni lav“, pokrenut još 2000. godine. Festival uključuje niz vrhunskih kazališnih predstava u ljetnim mjesecima, lipnju i srpnju. Bitan aspekt u umjetničkom duhu nekoga grada ima i likovna umjetnost. U Gradu Umagu danas imaju dvije poznatije galerije, Galerija Marino Cettina i

privatna Galerija Marin. I dok Galerija Marino Cettina djeluje na polju prodaje umjetnina, Galerija Marin djeluje u povijesnoj jezgri Grada Umaga. Glavni cilj Galerije Marin je oživljavanje starogradskog prostora te promocija recentne, suvremene likovne produkcije domaćih i stranih autora kroz umjetničko okupljanje i prezentaciju novih likovnih sadržaja. Uz sve navedene manifestacije i bogatu turističku ponudu, većina turista i dalje teži odlasku u muzej prije svega. Muzej Grada Umaga privlači pozornost turista svojom djelatnošću koja uključuje povijesno-umjetnička i arheološka istraživanja te različite programske i promotivne djelatnosti. Jedan od najvažniji projekata u organizaciji Muzeja Grada Umaga je Međunarodni festival antike Sepomaia Viva. Ovaj festival je dio većega kulturno-turističkog projekta koji još uključuje arheološka istraživanja, edukacijske programe i međunarodni stručni skup pod nazivom „Živi muzej – eksperimentalna arheologija“ (Grad Umag, 2012).

Iz navedenoga je jasno kako Grad Umag ulaže velika sredstva i napore u obogaćivanje turističke ponude što dinamičnijim programima, kako bi među turistima ostavio dojam živoga mjesta s bogatom kulturom.

5.1.3. NAUTIČKI TURIZAM

Jedna od vrsta turizma koja se u posljednje vrijeme sve intenzivnije razvija je nautički turizam. Nautički turizam je pojam koji ima i uže značenje, pa je tako najzastupljeniji oblik nautičkog turizma danas marina. Marina se odnosi na luku nautičkog turizma koja u svojoj ponudi, osim vezova za plovila, ima i usluge smještaja, servisa plovila, sportsko-rekreacijske objekte te ugostiteljske objekte poput restorana. Za marine je specifično da svojim postojanjem spajaju više drugih oblika turizma te ih u kombinaciji sa svojom ponudom prodaju turistima čime se stvara dodatna povezanost između različitih djelatnosti (Mršić, 2017).

Gradnja prvoga nautičkog centra, to jest marine, u Gradu Umagu počinje još 1982. godine u sklopu novoosnovane organizacije Adriatic Club Yugoslavia. Odabirom Umaga kao jedne od prvih lokacija za gradnju marine stavlja ga na popis pionira nautičkog turizma na Jadranskoj obali. Umaška ACY marina Umag otvorena je dvije godine kasnije, 1984. godine, te time počinje razvoj nautičkog turizma u Umagu. Tadašnja ACY marina Umag danas nosi naziv ACI marina Umag, te predstavlja jedan od najopremljenijih nautičkih centara na Jadranu. Danas sadrži 518 vezova na gatovima i 60 na suhom vezu te 500 parkirnih mjesta za automobile (Grad Umag, 2012).

Nautički turizam predstavlja jednu od vrsta turizma koju većina mjesta na hrvatskoj obali želi u svojoj ponudi. Razlog tome je što ta vrsta turizma privlači goste boljeg imovinskog statusa, poznate i poslovne ljude. Glavnu prepreku njegovu razvoju predstavlja potreba za početnim kapitalom nužnim za izgradnju odgovarajuće infrastrukture. To se prvenstveno odnosi na gradnju infrastrukture koja će biti u mogućnosti prihvatiti planirani broj plovila i njihove članove. Uz to nužni su i popratni sadržaji koji će moći zadovoljiti potrebe gostiju te usluge koje su gostima potrebne za vrijeme boravka u marini. Na području Istre najpoznatije marine su ACI Umag, ACI Rovinj, ACI Pula, ACI Pomer, Marina Veruda, Marina Červar Porat, Marina Vrsar, Marina Nautica Novigrad i Poreč gradska luka, a od kojih je danas najveća i s najvećim kapacitetom vezova upravo ACI marina Umag (Batel, 2017). Osim navedenoga, ACI marina Umag ima mogućnost primiti mega jahte do 40 m duljine, te je otvorena tijekom cijele godine kako bi bila što dostupnija za goste. Uz to zadovoljava i najstroža ekološka pravila u pogledu sigurnosti, te čistoće vode i okoliša. Kao i plaže, marine mogu dobiti priznanje Plava zastava, te je ACI marina Umag je jedna od 20 takvih marina u Republici Hrvatskoj (Medaković, 2016). Budući da marina na nekome području predstavlja potencijalni rizik od onečišćenja mora i okoliša, ovakvo priznanje je od iznimne važnosti kako bi turisti dobili pozitivan dojam o uređenosti mjesta te nastavili dolaziti.

Turisti koji njeguju ovu vrstu turizma predstavljaju bogatiji sloj društva, a dobro uređena marina s međunarodnim priznanjem predstavlja veliki ekonomski potencijal za mjesto u kojemu se nalazi.

5.1.4. SPORTSKI TURIZAM

Sportski turizam danas predstavlja jednu od osnovnih smjernica razvoja turizma među istarskim gradovima, pa tako i u Gradu Umagu. Ugodna mediteranska klima i dobar ugođaj prilagođen sportskom načinu života predstavlja jedan od osnovnih razloga za dolazak turista u istarske gradove. Kako je to karakteristično za cijelu Hrvatsku i Istru, pa tako i Grad Umag, najveći potencijal za razvoj sportskog turizma pruža ljetni sportsko-rekreacijski turizam. Razlog tome leži u činjenici da se najveći broj dolazaka i noćenja turista ostvari u ljetnim mjesecima, a u prilog tome ide činjenica da se najveći sportski turnir u Gradu Umagu održava upravo tijekom ljeta, a to je Croatia Open Umag (Otočan, 2016).

Grad Umag predstavlja jedan od najposjećenijih sportsko-rekreacijskih centara u Istri, a uz njega se još ističu Rovinj, Poreč, Medulin, Pula i Duga Uvala. Sukladno zahtjevima tržišta, iz godine u godinu se sportsko-rekreacijska ponuda proširuje i prilagođava. Navedeni centri većinom služe kao mjesta za pripreme sportaša domaćih i inozemnih klubova, a neki od njih su pokazali kontinuitet dolazaka, što predstavlja Umag i Istru kao prepoznatljivu lokaciju za vrhunski tretman i razvoj sportskog turizma (Otočan, 2016).

Sport u razdoblju suvremenog turističkog razvoja nema samo ulogu promatranja, nego turisti postaju aktivni sudionici u sportskim natjecanjima ili različitim aktivnostima sportskoga karaktera. Posebno je zanimljiv trend da sport postaje jedan od glavnih motiva putovanja turista na određeno mjesto, stoga se na turističkom tržištu sve intenzivnije pojavljuje pojam sportski orijentiranih putovanja. Takva putovanja igraju već značajnu ulogu u pojedinim turističkim zemljama, poput Njemačke, čiji stanovnici ostvaruju najveći broj turističkih noćenja u Umagu. Srodnost sporta i sportske rekreacije te turizma ogleda se u polifunkcionalnosti, na temelju koje se iz sportsko-rekreacijske funkcije u razdoblju suvremenih turističkih trendova razvija posebna vrsta turizma, sportski turizam. „Prema preporukama UNWTO-a (2003) sportski se turizam može definirati kao aktivnost sportaša, osoba koje se sportom bave iz rekreativnih razloga, gledatelja i putnika, koje poduzimaju u mjestima izvan njihovog uobičajenog mjesta boravka u razdoblju ne duljem od godine dana, radi sudjelovanja u sportu, praćenju sporta i ostalog odmora motiviranog sportskim i poslovnim razlozima.“ (Bartoluci i dr., 2013, 86). Turisti koji pripadaju ovoj vrsti turizma uglavnom se odnose na sportaše, gledatelje, osobe koje se sportom bave iz rekreativnih razloga te različiti putnici (Bartoluci i dr., 2013).

Kada se govori o turističkoj ponudi u pogledu sporta i rekreacije, podrazumijeva se da ona uključuje sportske objekte i programe namijenjene posjetiteljima. Sportske objekte se prvenstveno koristi za različita natjecanja vrhunskih sportaša, provođenje rekreativnog sadržaja za turiste i sportsko-rekreacijske aktivnosti domaćeg stanovništva. Istra predstavlja turistički najrazvijeniju regiju u Republici Hrvatskoj, a veliku zaslugu u tome pogledu ima ulaganje u razvoj sportsko-rekreacijskog turizma. (Otočan, 2016).

Tab.4. Broj sportskih objekata pojedinog tipa u Puli, Poreču, Rovinju i Umagu

SPORTSKO REKREACIJSKI OBJEKTI	PULA	POREČ	ROVINJ	UMAG	UKUPNO
Polivalentna igrališta	3	4	2	9	18
Tenis tereni otkriveni	35	4	35	60	134
Tenis tereni natkriveni	1	1	4	4	10
Boćališta	1	1	5	22	29
Mini golf	2	3	4	3	12
Golf igrališta	1	1	0	1	3
Zabavni parkovi	4	1	0	1	6
Bazeni otvoreni	3	17	10	10	40
Bazeni zatvoreni	2	7	5	5	19
Pješačke staze	13	-	4	-	-
Trim staze	2	0	3	2	7
Biciklističke staze	6	-	4	-	-
Ostalo	0	0	0	25	25

Izvor: Otočan, 2016

Danas Umag prednjači po broju sportskih objekata u pojedinim kategorijama, što je izniman uspjeh, budući da je po tome pitanju u Istarskoj županiji velika konkurencija među gradovima (Tab. 4.). Uvjerljivo najveći broj po tipu objekta zauzima kategorija „tenis tereni otkriveni“ s brojkom od 134, a pridoda li im se i kategorija „tenis tereni natkriveni“ dolazi se do brojke od 144 tenis terena. To je uglavnom posljedica masovnoga turizma, odnosno masovne gradnje sportsko-rekreacijskih objekata. Zanimljiv je podatak da je nekad Poreč imao najveći broj terena za tenis u Istri, no zahvaljujući organizaciji sportskog događaja Croatia Open Umag, danas se Grad Umag može pohvaliti s duplo većom brojkom od 64 tenis terena. Umag pred ostalim gradovima još prednjači u kategorijama polivalentnih igrališta, boćalište i kategorijom „ostalo“. Osim navedenih sportsko-rekreacijskih objekata, u ponudi Grada Umaga nalazi se i desetak nogometnih terena, terena za odbojku na pijesku, streljačkom dvoranom, više povalentnih dvorana, dvorana za stolni tenis, poligoni za bicikle, rolere, te sportsko-jedriličarske i ribolovne platee (Otočan, 2016).

5.1.4.1.TENIS

Grad Umag danas predstavlja najveće središte tenisa u Istri. Dobro razvijena infrastruktura i organizacija doveli su do stvaranja slike o Umagu kao gradu tenisa. Svakako najpoznatiji događaj u ovoj domeni sporta u Istri, ali i Hrvatskoj, je ATP Tennis Tournament Croatia Open.

Ovaj događaj predstavlja najveći sportski događaj koji se održava u Gradu Umagu, ali i u cijeloj Republici Hrvatskoj. Turnir se održava još od 1990. godine, a 2018. godine je održano njegovo 29. izdanje. Na važnost ovoga događaja ukazuje i činjenica da je ugostio neke od najboljih tenisača svijeta, poput Rafaela Nadala, Novaka Đokovića, Marina Čilića, Gorana Ivaniševića, Carlosa Moye, Gaela Monfilsa i drugih. Dolazak ovakvih zvučnih imena privlači veliku medijsku pozornost što stvara izrazito dobru reklamu za Grad Umag, pa stoga ne iznenađuje činjenica da turnir godišnje posjeti preko 100 000 gostiju. Osim ATP turnira Umag je bio domaćin i Davis Cup natjecanja 2013. godine kada su snage odmjerile Hrvatska i Velika Britanija, za koju je nastupio pobjednik Wimbledon te iste godine, Andy Murray. No, u Gradu Umagu tenis nije rezerviran samo za velike zvijezde zvučnoga imena, već i za obične turiste te druge sportaše. Tako se u Umagu već tradicionalno tri desetljeća održavaju juniorska natjecanja, od kojih su najpoznatiji turniri „Perin Memorijal“, „Istraturist Cup“ i „Memorijal Slavoj Greblo“. Kako za juniore, tako se i za seniore održavaju različita natjecanja, pa je tako Umag bio već nekoliko puta domaćin Svjetskog prvenstva u tenisu za veterane. Posebno na kraju treba naglasiti i važnost akademije pod nazivom „Umag Tennis Academy“ kao najbolje teniske akademije u regiji zahvaljujući kvalitetnoj cjelokupnoj infrastrukturi (Grad Umag, 2018).

5.1.4.2.CIKLOTURIZAM

Cikloturizam se prvenstveno odnosi na vrstu turizma koji uključuje bicikljade, turiste koji teže aktivnome odmoru te turiste koji kao prijevozno sredstvo biraju bicikl umjesto automobila ili nekoga drugoga motoriziranoga vozila. Ova vrsta turizma je od iznimne važnosti za Grad Umag, pa i šire, jer utječe na produljenje turističke sezone i rješavanje jednog od glavnih problema hrvatskoga turizma, sezonalnosti (TZ Središnja Istre, 2015).

Biciklističke staze u središnjoj Istri postoje još od 1996. godine, no tek se posljednjih godina vodi digitalna evidencija njihovih ruta u cijeloj Istri zahvaljujući razvoju tehnologije za digitalni prikaz kartografije. Danas na području Umaga postoje dva hotela u društvu bike hotela, a to su Sol Garden Istra i Sol Umag. Na predanost razvoju biciklističke ponude na umaškom području ukazuje i organizacija tematskih biciklističkih staza u više različitih kategorija, koje uključuju:

- Family
- Gourmet & wine

- Nature & Culture
- Mtb
- Cross Country
- Parenzana

Još jedan dokaz je i implementacija sustava automatskog iznajmljivanja bicikala Park&Ride, po uzoru na sustav koji se koristi u Gradu Barceloni (TZ Središnja Istre, 2015). Na području Grada Umaga postoji ukupno 6 postaja na kojima se može unajmiti bicikl, a u ponudi je stotinjak bicikala. Također, na području Grada Umaga i okolice označeno je više od 550 km biciklističkih staza, što mu uz njegov povoljan geografski položaj predstavlja dobre temelje za organizaciju različitih događanja u vidu bolje ponude ove vrste turizma. 2004. godine Umag je tako bio domaćin jedne etape utrke Giro d'Italia, a samo 2016. godine održane su čak tri profesionalne utrke: Trofej Umaga, Istarsko proljeće i Tour of Croatia. No, kao i u tenisu, ova vrsta turizma nije namijenjena samo profesionalcima, već i amaterima te rekreativcima. U tome pogledu ističe se Istria Granfondo, trodnevno biciklističko okupljanje. Podijeljena je na Classic i Small Marathon te rekreativnu vožnju, a posjeti je preko 900 biciklista (Grad Umag, 2018).

5.1.4.3. OSTALI SPORTOVI

Osim tenisa i cikloturizma, u Umagu su svoje mjesto našle i druge vrste sporta. Rukometne reprezentacije Republike Hrvatske za svoje pripreme posljednjih godina redovito biraju Umag kao lokaciju. U Umagu je tako održano nekoliko međunarodnih rukometnih utakmica i turnira na kojima su sudjelovale neke od najsnažnijih rukometnih reprezentacija. Tako je bio domaćin Final Four Cup of Croatia za muškarce i žene, Festivala rukometa koji okuplja trenere i stručne radnike te Istra Open i Allianz Cupa za najmlađe uzraste. Što se nogometa tiče, Umag se pokazao kao idealna destinacija za gostovanje velikog broja nogometnih ekipa te kao pogodan za zimske pripreme nogometaša zahvaljujući povoljnoj klimi. Tako je u Umagu Hrvatski nogometni savez organizirao Kamp za nacionalne reprezentacije mlađih uzrasta te veći broj utakmica za reprezentacije. Također Umag je bio domaćin Winter Cupa za seniore i Istria Cupa za ženske nogometne reprezentacije. Posebno važno je naglasak staviti na jednotjedni FC Barcelona Escola Soccer Camp za mlađe uzraste i Juventusov nogometni kamp, što ukazuje da je Umag kao grad sporta prepoznat i od strane velikih sportskih klubova. Što se tiče drugih sportova, Umag je bio domaćin Svjetskog juniorskog karate prvenstva te International Basketball Camp Umag. Na kraju, valjalo bi samo naglasiti kako je Umag jedna od lokacija u

Hrvatskoj gdje postoji jedno od rijetkih golf igrališta s 18 rupa, Adriatic golf course, što privlači elitnije goste (Grad Umag, 2018).

6. PRIJEDLOG BUDUĆEGA TURISTIČKOGA RAZVOJA

Sve uspješniji rezultati koje Grad Umag ostvaruje u turizmu ukazuju na dobre izgleda za daljnji razvoj turizma u budućnosti. Iako podatci za cijelu 2018. godinu još ne postoje, na temelju podataka prikupljenih od strane Hrvatske turističke zajednice uviđa se kako Grad Umag nastavlja pozitivne trendove iz prošlih godina, pa je tako u razdoblju od siječnja do kolovoza 2018. godine Grad Umag ostvario 2 304 048 noćenja (Hrvatska turistička zajednica, 2018). Navedeni podatak ukazuje na činjenicu da je Grad Umag već do kolovoza uspio ostvariti približan broj noćenja kao u cijeloj 2017. godini, kada je ostvareno 2 343 171 noćenja (DZS, 2018). Ovako dobrim rezultatima Umag se plasirao kao jedna od 10 vodećih turističkih destinacija u Republici Hrvatskoj i jednim od lidera hrvatskoga turizma (Tab. 5.).

Tab.5. Vodeće turističke destinacije RH u razdoblju siječanj-kolovoz 2018. godine

Deastinacija	Noćenja turista
Rovinj	3347151
Dubrovnik	3064505
Poreč	2790866
Medulin	2473965
Umag	2304048
Vir	2108389
Mali Lošinj	2030554
Split	1987668
Crikvenica	1978995
Novalja	1823619

Izvor: HTZ (2018)

Unatoč tome što turistički pokazatelji idu u prilog budućem razvoju Umaga, potrebno je uzeti u obzir i druge faktore koji bi mogli utjecati na njegov razvoj u budućnosti. Turizam Istre, kao i cjelokupni turizam Republike Hrvatske, muči problem ograničene turističke sezone. Navedenu tvrdnju može se potkrijepiti dokazima iz provedene analize, po kojoj se jasno da uočiti kako se većina događanja odnosi na ljetne mjesec. To je i logično za očekivati, budući da u tome razdoblju dolazi najveći broj gostiju, pa će izgledi za ostvarenje profita u tome

periodu biti veći. Kako bi se navedeni problem riješio potrebno je neprestano obogaćivati turističku ponudu razvojem različitih vrsta turizma.

6.1. RAZLIČITE VRSTE TURIZMA KAO RJEŠENJE SEZONALNOSTI

Kao posebno važne vrste turizma treba istaknuti nautički i sportski turizam. To su vrste turizma koje donose velike prihode i osiguravaju dužu sezonu. Razvoj sportskoga turizma Grada Umaga u budućnosti planira se kroz dva segmenta, razvojem sportskih zajednica i sportske infrastrukture. U tome pogledu značajnu ulogu ima Sportska zajednica Grada Umaga koja se aktivno zalaže za zastupljeniju ulogu sporta u gradskom životu i njegovu simbiozu s turizmom. Jedan od glavnih ciljeva zajednice je značajno produbiti suradnju sportskih udruga s turističkim sektorom kako bi se ostvarila što bolja sportsko-turistička ponuda grada (Grad Umag, 2018).

Brojna sportska događanja i priznanja koja Umag dobiva dokaz su kvalitete sportske infrastrukture koju posjeduje. Iako već razvijen, sustav sportske infrastrukture, se neprestano nadograđuje i privlači velika ulaganja. Kao glavni sportski dio grada ističe se Stella Maris, gdje se održava i najveći sportski događaj u Umagu, ATP turnir. Na ovaj dio grada odnose se dva najveća projekta koja bi u budućnosti trebala pridonijeti unaprjeđenju sportske turističke ponude. To je izgradnja nove polivalentne sportske dvorane i gradnja nove infrastrukture za sportske sadržaje. Grad Umag je zahvaljujući svome trudu i organizacijskim vještinama 2018. godine dobio nagradu Europskog grada sporta, što daje dodatni poticaj za daljnji razvoj ove vrste turizma (Grad Umag, 2018).

No, kako bi zadržao tu titulu što duže, potrebno je uočiti i nedostatke kako bi ih se moglo otkloniti. Naime, Umag unatoč svojoj kvalitetnoj ponudi sportske infrastrukture i dalje ima problem nedostatka smještaja prilagođenog za potrebe sportaša u zimskim mjesecima. Teniske su aktivnosti uglavnom usmjerene na ljetni period budući da od 64 teniska terena koje Grad Umag ima, njih 60 se odnosi na otkrivene, a tek 4 na natkrivene (Otočan, 2016). Budući da ova vrsta turizma predstavlja velik potencijal za budući razvoj grada potrebno se usmjeriti na rješavanje problema kapaciteta i infrastrukture. Također, sportski turizam se pokazao kao moguće rješenje sezonalnosti, pa se kao prioritet treba staviti izgradnja sportske infrastrukture koja će zadovoljavati potrebe gostiju i u zimskome dijelu godine.

Druga vrsta turizma koja predstavlja velik potencijal budućeg turističkog razvoja u Umagu je nautički turizam. Budući da je potražnja za nautičkim turizmom sve veća, ova vrsta turizma za

Umag pruža priliku ostvarivanja većih prihoda. Grad Umag se već može pohvaliti s kvalitetnom ponudom u ovome pogledu, no kao i kod sportskoga turizma, mjesta za napredak uvijek ima. ACL marina Umag danas predstavlja jednu od nauređenijih marina u Hrvatskoj, no konkurencija je sve veća, a time i rizik od gubitka gostiju.. S obzirom da se nautički turizam odnosi na goste koji su veće platežne moći, Umag bi trebao prilagoditi svoju ponudu i infrastrukturu kako bi tim gostima omogućio vrhunsku uslugu. Jedan od takvih prijedloga je povezivanje nautičkog turizma s javnim manifestacijama u Gradu Umagu. Ovakvom mjerom bi se osigurala veća posjećenost manifestacija od strane imućnijih gostiju, a ponuda marine se ne bi odnosila samo na prihvat plovila i zadovoljavanje osnovnih potreba gostiju. Time bi se poboljšali izgledi dužeg ostanka gostiju boljega imovinskoga statusa i većih prihoda od nautičkog turizma.

Kao smjer budućega turističkoga razvoja Grad Umag se ne bi trebao orijentirati samo na povećanje broja gostiju, nego uzeti u obzir i druge faktore. Veći broj turista ne znači samo potencijal daljnjeg turističkoga razvoja, već i rizik za okoliš. Ravojem elitnih oblika sportskog i nautičkog turizma Umag bi osigurao stabilniji razvoj i veću kvalitetu turizma. Također je važno naglasiti kako je prioritet da se svi budući projekti provedu u skladu s najstrožim ekološkim pravilima, budući da prirodna osnova predstavlja temelj razvoja ovakvih vrsta turizma.

7. ZAKLJUČAK

Grad Umag, kao jedna od vodećih turističkih destinacija na Jadranskom moru, predstavlja jednu od osovina turističkog razvoja Istarske županije. Različiti atraktivni faktori utjecali su na rani razvoj turizma u gradu i njegov status kao glavne djelatnosti u životu ljudi. Potencijal Grada Umaga prepoznat je još od antičkoga razdoblja, a u modernome pogledu od 19. stoljeća. Turizam je kroz povijest u Gradu Umagu uglavnom imao uzlaznu putanju i bilježio dobre rezultate. Razdoblja stagnacije i pada su taj razvoj usporila, no do danas se Umag uspio razviti u jednu od vodećih turističkih destinacija u Republici Hrvatskoj. Provedena analiza ukazala je kako se Umag u suvremenom razdoblju približava rekordnoj 1986. godini te prati aktualne turističke trendove. Unatoč tome što se nalazi na krajnjem zapadu hrvatskoga teritorija, njegov povoljan geoprometni položaj omogućio mu je priljev turista iz obližnjih emitivnih zemalja. Razlog dolaska sve većega broja turista je njegova bogata turistička ponuda koja uključuje različite vrste turizma, od kojih je najznačajniji sportski turizam. Bogata ponuda sportskog sadržaja, potrebna infrastruktura i vješta organizacija različitih manifestacija sportsko-kulturnog karaktera osigurala je Umagu danas raznoliku turističku ponudu. Uz sportski turizam, kao potencijal budućega turističkog razvoja ističe se nautički turizam. ACL marina Umag je danas jedna od najuređenijih na hrvatskoj obali te kao takva privlači velik broj nautičara. Iako je Grad Umag već prepoznao potencijal ovih vrsta turizma, one su i dalje ograničene na ljetni dio godine. To ukazuje i na jedan od najvećih problema turizma u Gradu Umagu, a to je sezonalnost. Sportski turizam se pokazao kao uspješan u rješavanju navedenoga problema, a nautički turizam u pogledu produljenja sezone na ranu jesen. S obzirom na to, potrebna su veća ulaganja u sportsku infrastrukturu kako bi se omogućio neometan promet turista i u hladnijem dijelu godine kada Umag predstavlja ugodnije područje od kontinentalnih dijelova. Također, u pogledu nautičkog turizma je nužno proširiti ponudu povezivanjem s ostalim vrstama turizma kako bi se udovoljilo zahtjevima turista veće platežne moći i time ostvario veći prihod od turizma.

LITERATURA:

Bartoluci, M., Škorić, S., Šindilj, M., 2013: *Modeli organizacije i kvaliteta sportsko-rekreacijskog turizma u Istri*, u: Zbornik radova 22. Ljetne škole kineziologa Republike Hrvatske „Organizacijski oblici rada u područjima edukacije, sporta, sportske rekreacije i kineziterapije“ (ur. Findak, V.), Poreč, 25.-29. lipanj 2013., Hrvatski kineziološki savez, Zagreb, 86-92.

Batel, Đ., 2017: *Selektivni oblici turizma u Istarskoj županiji*, Završni rad, Sveučilište Juraja Dobrile u Puli.

Boroša, V., 2017: *Analiza prometnog sustava Grada Umaga i prijedlog unaprjeđenja povezanosti zone Komunela s okolnim gradskim područjem*, Završni rad, Sveučilište u Rijeci.

Curić, Z. (ur.), 2013: *Geografija turizma – regionalni pregled*, Naklada Ljevak, Zagreb.

Del Vecchio, I., 2015: *Povijest turizma u Puli*, Završni rad, Sveučilište Juraja Dobrile u Puli.

Medaković, M., 2016: *Uloga i značaj nautičkog turizma u turizmu Republike Hrvatske*, Diplomski rad, Sveučilište Juraja Dobrile u Puli.

Mršić, N., 2017: *Strateška orijentacija i razvoj nautičkog turizma*, Završni rad, Sveučilište u Splitu.

Otočan, D., 2016: *Razvoj sportskog turizma u većim gradovima Istre*, Diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu.

Vojnović, N., 2012: Obilježja životnoga ciklusa odabranih turističkih destinacija istarskoga priobalja, *Ekonomska misao i praksa* 11 (2), 751-774.

IZVORI:

Bojić, S., 2018: U Umagu Podravka priredila Dane rajčice i otvorila novu proizvodnu liniju, https://epodravina.hr/u-umagu-podravka-priredila-dane-rajcice-i-otvorila-novu-proizvodnu-liniju/?meta_refresh=true (2.8.2018.)

Colours of Istria, n.d.: *Istra Gourmet Festival*, <https://www.coloursofistria.com/hr/dogadjanja/gastronomija/istria-gourmet-festival> (2.8.2018.).

Državni zavod za statistiku, 1996: *Promet turista u primorskim gradovima i općinama 1995.*, Dokumentacija 994, Zagreb

Državni zavod za statistiku, 2011: *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011.*, www.dzs.hr, Zagreb

Državni zavod za statistiku, 2015: *Promet turista u primorskim gradovima i općinama 1998.-2015.*, CD-ROM, Zagreb

Državni zavod za statistiku, 2017: *Promet turista u primorskim gradovima i općinama 2016.*, www.dzs.hr (2.8.2018.).

Državni zavod za statistiku, 2018: *Promet turista u primorskim gradovima i općinama 2017.*, www.dzs.hr (2.8.2018.).

Grad Umag, n.d.: *Dobrodošli u Umag*, www.umag.hr/hr/o-umagu/dobrodosli-u-umag (2.8.2018.).

Grad Umag, 2012: *Kulturna baština i galerije Grada Umaga*, <http://www.umag.hr/hr/o-umagu/kulturna-bastina-i-galerije-grada-umaga> (2.8.2018.).

Grad Umag, 2012: *Kulturna strategija*, http://www.umag.hr/cmsmedia/dokumenti/kulturna_strategija_grada_umaga_final.pdf (2.8.2018.).

Grad Umag, 2012: *Muzej Grada Umaga*, <http://www.umag.hr/hr/muzej-grada-umaga> (2.8.2018.).

Grad Umag, 2012: *Turizam*, <http://www.umag.hr/hr/gospodarstvo/turizam-detaljno> (2.8.2018.).

Grad Umag, 2013: *Izješće o stanju u prostoru Grada Umaga za period od 2006. do 2012. godine*, http://www.umag.hr/sadrzaj/dokumenti/Izvjescje_o_stanju_u_prostoru.pdf (2.8.2018.).

Grad Umag, 2015: *Elaborat zaštite okoliša uz zahtjev za ocjenu o potrebi procjene utjecaja na okoliš za zahvat uređenja plaže Villa Rita u Gradu Umagu*, http://mzoip.hr/doc/elaborat_zastite_okolisa_75.pdf (2.8.2018.).

Grad Umag, 2015: *Strategija razvoja Grada Umaga za razdoblje 2016.-2021.*, <http://www.umag.hr/cmsmedia/dokumenti/Strategija%20Grada%20Umaga.pdf> (2.8.2018.).

Grad Umag, 2018: *UMAG – europski grad sporta 2018.*, http://www.umag.hr/cmsmedia/A-DOKUMENTI/Umag-sportska_knjizica_HR.pdf (2.8.2018.).

Hrvatska turistička zajednica, 2018: *Informacija o statističkim pokazateljima turističkog prometa – kolovoz 2018.*, https://www.htz.hr/sites/default/files/2018-09/Informacija%20o%20statisti%C4%8Dkim%20pokazateljima%20-%20kolovoz%202018_korekcija_7.9.2018..pdf (10.9.2018.).

Istarska Županija, 2010: *Osnovna analiza – Radni dokument*, http://www.ida.hr/fileadmin/sadrzaji/datoteke/ZRS/Osnovna_analiza_-_radna_verzija.pdf (2.8.2018.).

LZMK, 2008: <http://istra.lzmk.hr/clanak.aspx?id=957> (2.8.2018.)

Republički zavod za statistiku SRH, 1967: *Promet turista u primorskim mjestima I-XII 1966.*, Dokumentacija 3.8, Zagreb

Republički zavod za statistiku SR Hrvatske, 1971: *Promet turista u primorskim mjestima 1970.*, Dokumentacija 98, Zagreb

Republički zavod za statistiku SR Hrvatske, 1976: *Promet turista u primorskim općinama 1975.*, Dokumentacija 244, Zagreb

Republički zavod za statistiku SR Hrvatske, 1981: *Promet turista u primorskim općinama 1980.*, Dokumentacija 436, Zagreb

Republički zavod za statistiku SR Hrvatske, 1987: *Promet turista u primorskim općinama 1985.*, Dokumentacija 624, Zagreb

Republički zavod za statistiku, 1991: *Promet turista u primorskim općinama 1990.*, Dokumentacija 812, Zagreb

Turistička zajednica Istarske županije, 2015: *Master plan turizma Istarske županije 2015.-2025.*, http://www.istra.hr/.app/upl_files/Master_Plan_Turizma_Istarske_Zupanije_2015-2025.pdf (2.8.2018.).

TZ Središnja Istre, 2015: *Strategija turizma središnje Istre*, <http://central-istria.com/images/upload/pdf/polazi%C5%A1ta%20za%20izradu%20Strategija%20turizma%20sredi%C5%A1nje%20Istre%20verzija%205%20JAVNAS%20veljaca%202016.pdf> (2.8.2018.).